

6. Прокопчук В. С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ століття: від репресій, занепаду до відродження, розквіту / В. С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський, 2005. – 68 с.
7. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття : досвід, проблеми, перспективи / П. Тронько. – К., 2000. – 270 с.
8. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство : навчальний посібник / О. М. Уривалкін. – К. : КНТ, 2006. – 296 с.
9. Franko I. Krajoznawstwo galicyjskie / I. Franko // Kurjer Lwowski. – 1892. – № 221.

At the modern stage of spiritual revival of Independent Ukraine historical regional ethnography becomes part and parcel of social movement and scientific investigation directed to revive spirituality, historical memory, moulding citizens love to native land. That's why it is important to develop historical regional ethnography, specifically in Naddniprovska Ukraine at the regional of administrative and territorial unification consummation of the Ukrainian lands at the beginning of XIX century.

Key words: *Naddniprovska Ukraine, historical regional ethnography, ethnographical investigations, ethnographical movement.*

УДК 94 (477.8):26/28

ББК 63. 3 (Укр)

Ігор Пилипів

РОЗВИТОК АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ГАЛИЦЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ (1918–1939 рр.)

У статті досліджено основні етапи історичного розвитку адміністративно-територіальної структури Греко-католицької церкви, проаналізовано особливості становлення та розвитку єпархій, найхарактерніші особливості організаційної структури Галицької греко-католицької митрополії в міжвоєнний період (1918–1939 рр.).

Ключові слова: *Греко-католицька церква, архієпархія, митрополит, єпископ, деканати, духовна семінарія.*

Стрімкий розвиток Греко-католицької церкви на сучасному етапі, розширення канонічної території та прагнення утворення Патріархату УГКЦ викликають підвищену цікавість в українському суспільстві. Надзвичайно актуальним із цього приводу є вивчення історичного досвіду формування територіально-адміністративної структури Греко-католицької церкви в першій половині ХХ ст.

Метою дослідження є історичний аналіз формування та становлення територіально-адміністративної структури ГКЦ до середини ХХ століття.

Греко-католицька церква (далі – ГКЦ) на початку польської окупації 1919 р. складалася з Галицької митрополії, до організаційної структури якої входили тільки три адміністративно-канонічні одиниці – Львівська архієпархія, Перемишльська та Станіславівська єпархії, кожна з яких мала власні історичні традиції та відмінний канонічно-правовий статус. Очевидно, найдавнішою з них була Перемишльська єпархія, а наймолодшою – Станіславівська, тим часом Львівська залишалася тривалий час осідком глави церкви, Галицького митрополита. Утім вплив Галицької митрополії ГКЦ у цей період, незважаючи на порівняно невеликі територіальні рамки, був досить значним: фактично вона залишалася важливим осередком організованого суспільного, духовно-релігійного та культурного життя українського суспільства з тривалими історичними коренями.

Ретроспективний погляд на історичний розвиток ГКЦ дозволяє проаналізувати процес формування її адміністративно-канонічної структури від Берестейської унії 1596 р. Так, на думку істориків А.Г.Великого [12], Г.Лужницького [22], І.Мончака [24], С.Мудрого [25] та ін., ГКЦ сягає історичними коренями часів Володимирівського Хре-

щення Русі 988 р., хоча, власне, організаційна структура ГКЦ бере початок із часів Берестейської унії.

Із цього приводу А.Сапеляк зазначає, що буллою “Личить Римському Архієреєві” від 23 лютого 1596 р. Папа Климент VIII “визначив новий канонічний устрій Києво-Галицької митрополії, зробивши її незалежною як Верховне архієпископство з патріаршими правами в злуці з Римським Апостольським престолом. Коли 1807 року Київська митрополія фактично перестала існувати, то всі права, надані Папою Климентом VIII, перейшли на Галицьку митрополію, яка стала спадкоємницею Верховного архієпископства з Києво-Галицьким титулом, як також з патріаршими правами...” [27, с.38].

Погоджуючись із тезою вищезгаданих істориків, необхідно коротко проаналізувати розвиток організаційної структури ГКЦ до початку ХХ ст. Із цією метою спробуємо виділити в організаційній структурі церкви два рівні: адміністративно-територіальний, на якому основною ланкою церкви, виходячи з давньохристиянських традицій, були єпархії, які, у свою чергу, поділяються на деканати, а групи єпархій об’єднуються в митрополію [15], та ієрархічний, або адміністративно-управлінський, на якому структурними елементами були, насамперед, єпископи (ординарій і помічники), єпархіальні собори й адміністративні органи, які безпосередньо регулювали життя церкви, зокрема, капітула, консисторія та церковний суд, декани (протопресвітери) і парафіяльні управи, а також духовна семінарія та церковні товариства (братства).

Протягом XVII–XVIII століть адміністративно-територіальна структура ГКЦ зазнавала змін, але стабілізувалася в період Замоїського синоду 1720 р. і аж до 1772 р. налічувала десять єпархій: Київську митрополічу, Львівсько-Галицько-Кам’янецьку, Перемишльсько-Самбірсько-Сяніцьку, Берестейсько-Володимирську, Луцько-Острозьку, Холмсько-Белзьку, Пінсько-Турівську, Полоцько-Вітебську, Могильов-Смоленську [18, с.118–120; 25, с.295–337; 27, с.85–91; 30; 31, с.247–257].

Унаслідок трьох поділів Речі Посполитої (1772–1795 рр.), Київська Унійна Церква була розділена державними кордонами між Російською та Австрійською імперіями. Уже 1795 р. Київська Унійна Церква втратила більшість єпархій у межах Російської імперії, де за підтримки уряду імператриці Катерини II проведено акцію “навернення на православ’я”. Тоді Римський Апостольський Престол погодився відновити історичну Галицьку митрополію: для цього 24 лютого 1807 р. Папа Пій VII видав буллу “У Вселенській Церкві” [13, с.191–195; 25, с.268–270].

Галицька митрополія була спершу вилучена з канонічного зв’язку з Київським митрополитом, далі їй надано канонічного статусу окремої церковної провінції – митрополії, до складу якої включено три канонічні адміністративно-територіальні одиниці – Львівсько-Галицько-Кам’янецьку архієпархію, Перемишльсько-Сяніцько-Самбірську й Холмсько-Белзьку єпархії. Але ця організаційна структура УГКЦ виявилася нестабільною за умов воєнних подій 1809–1815 рр., коли одна частина Галицької митрополії (ціла Холмська й частина Перемишльської єпархій) потрапила до складу Варшавського князівства, а інша (17 деканатів Львівської архієпархії в округах Тернопіль і Чортків під юрисдикцією консисторії в Тернополі) – під російську військову адміністрацію [13, с.197–212].

Уже в 1815 р. Холмська єпархія опинилася в межах автономного Великого Князівства Польського (у складі Російської імперії), унаслідок чого юрисдикція Галицького митрополита на Холмську єпархію була обмежена фактично з політичних мотивів, а 1830 р. папським листом Холмська єпархія взагалі була виведена з-під канонічної юрисдикції Галицького митрополита й безпосередньо підпорядкована Римському Апостольському Престолові [13, с.212–216].

У середині ХІХ ст. виникає декілька проектів доповнення адміністративно-територіальної структури ГКЦ. Так, у 1843 р. Римський Апостольський Престол звер-

нувся до Відня з пропозицією іменувати для греко-католиків різних обрядів і традицій Австрійської імперії спільного ієрарха з титулом “патріарх”. Цю ідею підтримав канцлер Меттерніх, але розвиток національних рухів народів імперії в 1847–1849 рр. не дав змоги завершити успішно цей проект. Зрештою, папський нунцій у Відні 1851 р. надіслав до Риму відгук, у якому обґрунтовував неможливість об’єднання навіть єпархій Закарпаття і Галичини, і римська конгрегація 1853 р. відхилила реалізацію проекту. Тим часом, у 1850 р., зважаючи на звернення Головної Руської ради та Галицького митрополита Михайла Левицького, імператор Франц Йосиф I надав дозвіл на створення Станіславівської греко-католицької єпархії, процес канонічного заснування якої завершився 1885 р. з опублікуванням булли Папи Лева XIII “В цілому Господньому стаді”. З утворенням третьої єпархії в Галицькій митрополії ГКЦ, як підкреслює М. Димид, було встановлено необхідну, передбачену канонічним правом, кількість єпархій церковної провінції для скликання синодів [16, с.59–60].

У 1891 р. з ініціативи Галицького митрополита Сильвестра Сембратовича та під головуванням Апостольського нунція А. Чяски відбувся Львівський синод, який не тільки пожвавив церковно-релігійне життя, але й чітко визначив функціонування організаційної структури Галицької митрополії ГКЦ у першій половині ХХ ст. Так, відповідно до глави VII “Про церковну ієрархію” постанов Львівського синоду 1891 р., було окреслено права й обов’язки митрополита, єпископів, капітули, деканів, парохів і сотрудників [32].

Отже, на початку ХХ ст. адміністративно-територіальний рівень організаційної структури Галицької митрополії ГКЦ, яку очолював Андрей Шептицький (1901–1944), включав три одиниці – Львівську архієпархію, Перемишльську та Станіславівську єпархії, і майже в такому складі зберігся в міжвоєнний період аж до її ліквідації державною владою 1946 р.

Митрополит Андрей Шептицький, усвідомлюючи свої права Галицького митрополита як правонаступника Київської Унійної Церкви, намагався здобути їх підтвердження від Папи Пія Х та організувати місіонерську діяльність поза межами Галичини. Покликуючись на чинну норму канонічного права, відповідно до якої юридична особа в церкві (наприклад, єпархія) продовжує існувати ще 100 років після її скасування “некомпетентною владою” [23, с.37–38].

А. Шептицький в одному з клопотань до Папи Пія Х у 1908 р. так окреслює свій титул: “Смиренний митрополит Галицький, адміністратор митрополії Київської і всієї Русі, як рівно ж архієпархій Володимирської, Полоцької, Смоленської, а також єпархій Луцької з екзархатом всієї Русі, Острозької, Новгородської, Мінської, Брестської, Вітебської, Мстиславської, Оршанської, Могилевської, Холмської, Белзької, Сіверської, Пінської, Туровської і рівно ж єпископ Кам’янець-Подільський” [23, с.115].

Однак, ураховуючи політичні обставини періоду Першої світової війни, Галицький митрополит зміг лише частково використати повноваження, які надав йому Папа Пій Х. Так, в умовах арешту й заслання 10 вересня 1914 р. таємно в Києві митрополит А. Шептицький висвятив на єпископа вакантної Луцької єпархії о. Йосафата Боцяна, якого, однак, згодом польська влада не допустила до кафедрального собору, і до своєї смерті він виконував обов’язки Львівського єпископа-помічника; тоді ж на єпископа вакантної Острозької єпархії висвятив о. Дмитра Яремка, який помер 1916 р. на засланнях в Росії [14, с.37].

У 1918 р. під час повернення із заслання Галицький митрополит заснував екзархат для греко-католиків у Росії на чолі з о. Л. Федоровим.

Незважаючи на те, що греко-католицькі єпархії за межами Галичини перебували в прямій юрисдикції Ватикану, митрополит А. Шептицький доклав зусиль для призначення Апостольським Престолом і висвячення перших єпископів ГКЦ для українських емігрантів у США (1907 р. – Сотера Ортинського) і Канаді (1912 р. – Микиту

Будку) [14 с.37], а під час довготермінової подорожі по країнах Європи та Північної Америки в 1920–1923 рр. отримав від Римського Апостольського Престолу повноваження Апостольського делегата для візитації греко-католицьких громад у державах Європи, Канаді та США [17]. Після визнання 1923 р. міжнародною спільнотою анексії Східної Галичини Польщею Галицький митрополит А.Шептицький змушений був зосередити увагу на врегулюванні правового статусу Галицької митрополії ГКЦ на підставі нового Конкордату між Польщею та Апостольським Престолом, який був підписаний 1925 р.

Слід зауважити, що Галицька митрополія ГКЦ після Першої світової війни втратила частину адміністративно-канонічної території. Так, окупована румунськими військами в листопаді 1918 р. Буковина поступово відійшла з-під юрисдикції Станіславівського єпископа: місцеві греко-католицькі парохії, на думку Ю.Федоріва, уже 1919 р. отримали генерального вікарія, призначуваного з Риму й підпорядкованого єпископові в Марамороші [31, с.283].

Унаслідок цього територія Станіславівської єпархії зменшилася на 2 деканати (Чернівецький і Сучавський) площею 180 кв. миль і чисельністю віруючих близько 25 000 душ [10, с.ХХІ].

Під час підготовки тексту Конкордату між Польщею та Апостольським Престолом митрополит А.Шептицький, мабуть, розраховував закріпити канонічний зв'язок з Галицькою митрополією Луцької єпархії. Крім того, існували й інші фактори, так би мовити, зовнішнього характеру, що могли посприяти розширенню адміністративно-територіальної структури ГКЦ. Так, на конференції єпископів Галицької митрополії 10 грудня 1923 р., зважаючи на відповідне звернення “президента орієнтального інститута” о. Дербіні, обговорювалося питання про можливість призначення єпископа на Полоцько-Вітебську архієпархію з юрисдикцією “на Білорусь і Україну”, кандидатом на яку пропонували о. Олексія Базюка, тогочасного Апостольського адміністратора в Боснії [19, с.71]. Згодом, на конференції єпископів Галицької митрополії 31 серпня – 1 вересня 1924 р., у відповідь на рішення Конференції римо-католицьких єпископів Польщі в Ченстохові 2–4 липня 1924 р. про ініціативу створення Станіславівської римо-католицької дієцезії, греко-католицькі ієрархи ухвалили звернутися до Апостольського Престолу з проханням “не узглядняти того проекту, – а натомість утворити нові єпархії нашого обряду в Галичині, а іменню єпархію Тернопільську (з дієцезій Львівської і Станіславівської) і єпархії Сяніцьку і Белзьку (з дієцезії Перемискої) і реститувати єпископови луцькому часті його єпархію інкорпоровану в р. 1784 до львівської єпархії” [21, с.74–75]. Однак обидва згадані проекти – щодо заміщення Полоцько-Вітебської архієпархії та створення Тернопільської, Сяніцької і Белзької єпархій, що могли б привести до суттєвого розширення адміністративно-територіального рівня організаційної структури ГКЦ, так і не були реалізовані.

Звичайно, у Шематизмі греко-католицького духовенства Львівської архієпархії на 1923–1924 рр., очевидно, за вказівкою митрополита А.Шептицького, у переліку адміністративно-канонічних одиниць Галицької митрополії було вказано, крім “традиційних” Львівської архієпархії, Перемишльської та Станіславівської єпархій, також Луцьку, Мукачівську та Пряшівську єпархії й Апостольську адміністрацію на Буковині. Така вказівка в офіційному виданні ГКЦ 1924 р. стала пізніше помилковою підставою для окремих дослідників відносити останні чотири адміністративно-канонічні одиниці до складу “Галицької церковної провінції”, тобто Галицької митрополії ГКЦ [28]. Однак більшість доступних нам джерел засвідчують, що Галицька митрополія УГКЦ у 1919–1925 рр. продовжувала складатися з трьох адміністративно-канонічних одиниць, а юрисдикція Галицького митрополита, незважаючи на його авторитет, штучно обмежувалася до території митрополії. Більше того, у Галицькій митрополії, як стверджує М.Гайковський, “відповідно до канонічних правил та з благословення

Апостольської Столиці, правила єпископи-ординарії, самоврадно кожен у своїй єпархії”, а “влада Галицького митрополита була більше почесною, символічною і закінчувалася в межах Львівської архієпархії”, хоча особистий авторитет А.Шептицького серед ієрархії та духовенства був незаперечним [14, с.38].

Конкордат між Польщею та Римським Апостольським Престолом від 1925 р., хоча й не виправдав сподівань на розширення території, усе ж до певної міри стабілізував статус Галицької митрополії УГКЦ як у канонічно-правовому, так і в державно-правовому аспектах. За умовами ст. 1 Конкордату, стверджувалася рівність трьох обрядів Католицької церкви в Польщі – римського, грецького та вірменського [21], а також чітко визначалася їхня адміністративно-територіальна організаційна структура. Так, до складу Галицької митрополії УГКЦ, яка, за умовами ст. 9 Конкордату 1925 р., визначена як “Львівська церковна провінція греко-руського обряду”, входили Львівська архієпархія, Перемишльська та Станіславівська єпархії [21, с.46]. На думку М.Гайковського, “Конкордат на угоду владі обмежив вплив Греко-католицької церкви в Польщі до кордонів Галичини, що призвело до створення так званого “Сокальського кордону”. Унійна акція на анексованих Польщею територіях Волині, Підляшшя, Холмщини і Білорусії опинилася в руках польського латинського єпископату...” [29].

На адміністративно-територіальному рівні кожна єпархія Галицької митрополії поділялася, у свою чергу, на деканати, які об’єднували в середньому по 18–25 парохій. Так, у 1925–1928 рр. Львівська архієпархія поділялася на 54 деканати [7], Перемишльська – також на 54 [9], Станіславівська – на 20 [10].

У 1931 р. у Львівській архієпархії налічувалося 1 259 парохій з такою ж кількістю церков, 831 священником та 1 328 868 вірними [8].

Перемишльська єпархія до середини тридцятих років ХХ ст. зберегла майже незмінну структуру, яка існувала в ХІХ ст. Вона успадкувала традиційну назву “Злучених єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької”. За територіальним принципом вона займала західну частину Галичини й межувала з корінним польським населенням Другої Речі Посполитої. З 1851 р. до єпархії належала греко-католицька парохія в м. Краків, яка лежала поза кордонами єпархії [9, с.378]. Щодо кількості церков і парафій вона займала друге місце після Львівської архієпархії і налічувала в 1928 році 54 деканати із 688 парохіями та 1 284 церквами, у яких правили 832 священники для 1 243 320 греко-католиків [4]. У Станіславівській єпархії в 1935 р. у 20 деканатах налічувалося 419 парохій із 419 церквами, 292 парохами та 1 035 214 греко-католиками [11]. У той самий час кількість парохій, церков і вірних постійно мінялася, що мало об’єктивні причини.

Суттєві зміни в адміністративно-територіальній структурі Галицької митрополії УГКЦ настали в 1934 р. Тоді, згідно з поширеною поляками версією, значна частина греко-католицького духовенства просила Апостольського нунція у Варшаві посприяти у створенні окремої єпархії. Причиною цього нібито було посилення “старорусинської” агітації, спрямованої проти політики єпископа Й.Коциловського, і переходи українців у православ’я. Конгрегація для Східних церков 10 лютого 1934 р. опублікувала декрет, згідно з яким з-під канонічної юрисдикції Перемишльської єпархії Галицької митрополії УГКЦ відокремлено 9 деканатів (Буківський, Дуклянський, Динівський, Горлицький, Грибівський, Короснянський, Мушинський, Риманівський і Сяніцький) [2], з яких створено Апостольську адміністрацію Лемківщини, підпорядковану безпосередньо Римському Апостольському Престолові [33, с.249]. Таке рішення Ватикану було прийняте без попереднього обговорення з митрополитом А.Шептицьким. Ця канонічна територія вийшла з-під юрисдикції Перемишльського єпископа Й.Коциловського та митрополита Галицького. Апостольська адміністрація Лемківщини проіснувала до 1947 р., коли, унаслідок акції “Вісла”, було суттєво змінено етнічний склад населення регіону, а ліквідація ГКЦ комуністичним режимом стала доконаним фактом.

Аналізуючи ієрархічний, або адміністративно-управлінський, рівень організації структури Галицької митрополії УГКЦ, слід зазначити, що головою церковної провінції був Галицький митрополит Андрей Шептицький, який, крім того, зберігав за собою титули Львівського та Кам'янець-Подільського єпископів. Інші дві єпархії Галицької митрополії – Перемишльську та Станіславівську – очолювали відповідно єпископи-ординарії Йосафат Коциловський (1918–1947) і Григорій Хомишин (1904–1946).

Відповідно до чинного канонічного права, єпископи-ординарії в межах своїх єпархій користувалися повною особистою законодавчою, виконавчою та судовою владою, яку могли частково делегувати єпископам-помічникам, колегіальним дорадчим органам (Капітулі, Консисторії, єпархіальному судові) чи окремим священикам (наприклад, генеральному вікарію, деканам тощо). Так, у період, коли митрополит А.Шептицький перебував на засланні (1914–1918), безпосереднє керівництво Львівською архієпархією здійснював генеральний вікарій о. Андрій Білецький, архіпресвітер Митрополічної Капітули в 1895–1926 рр. [5, с.19].

З огляду на це, на початку 1920-х рр. поступово формується інша практика, заснована на нормах канонічного права, – щодо призначення єпископів-помічників. Уже 1924 р., на прохання митрополита А.Шептицького, Апостольський Престол призначив єпископом-помічником Львівської архієпархії єпископа Йосифа Боцяна, висвяченого раніше для вакантної Луцької єпархії. Але після смерті останнього (1926) деякий час Львівська єпархія залишалася без єпископа-помічника. У 1926 р., на прохання єпископа Й.Коциловського, єпископом-помічником для Перемишльської єпархії призначений о. Григорій Лакота, архіпресвітер Капітули з 1924 р. [4, с.25]. Урешті, 1929 р., з ініціативи владик А.Шептицького та Г.Хомишина, Апостольський Престол призначив аж трьох єпископів-помічників: для Львівської архієпархії – о. д-ра Івана Бучка та о. д-ра Микиту Будку (останній повернувся з Канади), для Станіславівської єпархії – о. д-ра Івана Лятишевського [35]. Таким чином, на початку 1930-х рр. в ієрархічному рівні організаційної структури Галицької митрополії УГКЦ, поряд з єпископами-ординаріями, утверджено інститут єпископів-помічників. Їх компетенції визначалися декретами про їх призначення, а додатково доповнювалися в межах необхідності єпископами-ординаріями.

Важливим елементом ієрархічного, адміністративно-управлінського рівня організаційної структури Галицької митрополії УГКЦ були також колегіальні органи – Капітула, Консисторія та Церковний Суд у подружніх і дисциплінарних справах.

Слід зазначити, що, відповідно до чинного канонічного права, поза межами юрисдикції єпископів-ординаріїв перебували монастирі, які, хоча й розташовувалися на території кожної з трьох єпархій Галицької митрополії, усе ж підпорядковувалися генеральним настоятелям відповідних чернечих чинів і згромаджень [26].

Митрополит А.Шептицький, єпископи Й.Коциловський і Г.Хомишин активно сприяли розвитку чернечих згромаджень і здійснювали візитації їхніх монастирів у межах своїх єпархій. У Галицькій митрополії 1920–1939 рр. діяли чоловічі Чин святого Василя Великого (оновлений під час Добромільської реформи 1882–1904 рр.), Згромадження святого Теодора Студита (засноване А.Шептицьким у 1910 р.), Чин Найсвятішого Избавителя, або Отців Редемптористів (заснований 1913 р.), а також жіночі Згромадження Сестер Василянок (на основі статуту Йосифа Рутського, затвердженого А.Шептицьким 1909 р.), Згромадження Сестер Мироносиць, Сестер Службениць, Сестер святого Йосифа, Сестер святого Йосафата та Сестер святих Вінкентія і Павла [14, с.36–37].

Важливими структурними елементами організаційної структури Галицької митрополії УГКЦ були богословські навчальні заклади, які забезпечували не тільки

підготовку нового покоління священників і богословів, але й узагалі сприяли християнському вихованню української молоді.

Середньою ланкою адміністративно-управлінської структури Галицької митрополії УГКЦ були деканальні уряди, а найнижчою – парафіяльні уряди. Важливу роль у здійсненні богослужінь відігравав інститут дяків. На формування релігійної свідомості та поширення впливу ГКЦ важливу роль відігравали релігійні товариства й організації, які здебільшого створювалися при парафіях. Однак детальне дослідження греко-католицької ієрархії та адміністративно-управлінської структури на різних рівнях є темою окремого наукового дослідження.

Таким чином, адміністративно-територіальна структура Галицької митрополії ГКЦ у міжвоєнний період, незважаючи на окремі зміни, в основному залишалася стабільною і сприяла широкому впливу церкви на суспільно-політичне та релігійне життя українського суспільства.

1. Державний архів Львівського області, ф. 1, оп. 29, спр. 611, арк. 1–4 (1924–1936 рр. Львівське воєводство. Про кількість костелів і церков, які користувалися правом патронату. Із листування з Міністерством віросповідань і громадської освіти).
2. Archiwum Państwowe w Przemyślu. Apostolska Administracja Łemkowszczyzny (1934–1945), sygn. 5, s. 1–39.
3. Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії (1832–1944) / Д. Блажейовський. – Л. ; К. : КМ Академія, 2004. – Т. 1 : Адміністрація і парохії. – 1004 с. – Текст англ.
4. Блажейовський Д. Історичний шематизм Перемиської єпархії з включенням Апостольської Адміністрації Лемківщини (1828–1939) / Д. Блажейовський. – Л. : Каменярь, 1995. – 1008 с. – Текст англ.
5. Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії (1832–1944) / Д. Блажейовський. – К. : КМ Академія, 2004. – Т. 11 : Духовенство і Релігійні Згромадження. – 570 с. – Текст англ.
6. Блажейовський Д. Історичний шематизм Станіславської (Івано-Франківської) єпархії від її заснування до початку Другої світової війни (1885–1938) / Д. Блажейовський. – Л. : Місіонер, 2002. – 450 с. – Текст англ.
7. Шематизм всего клира греко-католицької Архієпархії Львівської на рік Божий 1925. Річник XXX. – Л., 1925. – XXXII+325 с.
8. Шематизм всего клира греко-католицької Архієпархії Львівської на рік Божий 1931–32. Річник LXXVI. – Л., 1931. – XXXV+333 с.
9. Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської і Снянської на рік Божий 1928. – Перемишль, 1928. – XXI+420 с.
10. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1925. Річник XXX. – Станіславів, 1925. – XXXII+325 с.
11. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1935. – Станіславів, 1935. – XXII+214 с.
12. Великий А. Г. З літопису християнської України : церковно-історичні радіолекції з Ватикану / А. Великий. – Рим, 1976. – Т. VIII : XIX ст. – 275 с.; Рим, 1977. – Т. IX : XX ст. – 275 с.
13. Великий А. Г. З літопису християнської України / А. Великий. – Рим : Вид-во оо. Василян, 1975. – Т. VII : XVIII–XIX ст. – 279 с.
14. Гайковський М. УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького / М. Гайковський // Київська Церква. – 2001. – № 2–3. – С. 32–48.
15. Дністрянський М. Адміністративно-територіальна організація греко-католицької церкви: історична ретроспектива і сучасні проблеми / М. Дністрянський, А. Ковальчук // Історія релігій в Україні : тези повідомлень VI Міжнар. круглого столу (Львів, 3–8 трав. 1995 р.). – Л., 1996. – С. 80–82.
16. Димид М. Єпископ Київської Церкви (1589–1891) / М. Димид. – Л. : ЛБА, Ін-т канонічного права, 2000. – 320 с.
17. о. Зінько В. Апостольська візитація митрополита Андрея Шептицького у Південну Америку / В. Зінько // Київська Церква. – 2001. – № 1. – С. 72–73.
18. Ковальчук А. Територія діяльності уніатської (греко-католицької) церкви у XVIII ст. (період найбільшого поширення церкви в Україні) / А. Ковальчук // Історія релігій в Україні : матеріали VIII Міжнар. круглого столу (Львів, 11–13 трав. 1998 р.). – Л., 1998. – С. 118–120.
19. Конференції Архиєреїв Української Греко-Католицької Церкви (1902–1937) / [ред. А. Кравчук]. – Л. : Свічадо, 1997. – 108 с.
20. Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / [авториз. пер. Й. Кобів]. – Л. : Вид-во оо. Василян, 1995. – С. 244 (кан. 927).

21. Конкордат між Св. Престолом а Річюпосполитою Польською // Вісник Станіславівської Епархії. – 1925. – Ч. IX–XII.
22. о. д-р. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви / Г. Лужницький. – 2-ге вид., випр. – Л. : Свічадо, 2008. – 640 с.
23. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали (1899–1944). – Л. : Свічадо, 1995. – Т. 1 : Церква і Церковна єдність. – 524 с.
24. о. проф. д-р Мончак І. Самоуправна Київська Церква / І. Мончак. – Л. : Свічадо, 1994. – 175 с.
25. Владика д-р Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні / С. Мудрий. – 2-ге вид. – Івано-Франківськ, 1999. – 296 с.
26. о. Патрило І. Нарис історії Галицької провінції ЧСВВ / І. Патрило // Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата. – Рим : Вид-во оо. Василян, 1992. – С. 332, 341–343, 351.
27. Сапеляк А. Київська Церква на слов'янському Сході: канонічно-єкуменічний аспект / А. Сапеляк. – Буенос-Айрес ; Л. : Місіонер, 1999. – 232 с.
28. Степанюк Г. Організаційна будова Галицько-Львівської митрополії УГКЦ у міжвоєнний період / Г. Степанюк // Історія релігій в Україні : матеріали X Міжнар. конф. (Львів, 16–19 трав. 2000 р.). – Л., 2000. – Кн. 1. – С. 352.
29. Стоколос Н. Неоунія: історія провалу / Н. Стоколос // Людина і світ. – 2004. – № 1. – С. 39–45.
30. о. Суттнер Е. К. Значення Замойського (1720) та Віденського (1773) синодів для уніатів Речі Посполитої та Габсбурзької монархії / Е. Суттнер // Ковчег : наук. зб. із церк. історії. – Л., 2000. – Ч. 2. – С. 99–114.
31. о. д-р Федорів Ю. Історія церкви в Україні: репринтне видання / Ю. Федорів. – Л. : Видавничий відділ “Свічадо”, 2001. – 362 с.
32. Чинности і рішення руского провінціального Собора в Галичині одбувшогося в Львові в році 1891. – Л. : Накладом Митрополичого Ординаріату, Із типографії Ставропігійського Ін-та, 1896. – С. 26–35.
33. Paul J. Best. Apostolska Administracja Łemkowszczyzny (1934+1944) / J. Paul // Polska – Ukraina: 1000 lat sąsiedztwa. – Т. 4. – S. 219–230.
34. Katolickie Unie Kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – idea a rzeczywistość / [pod red. S. Stępnia]. – Przemyśl, 1998. – 438 s.

The article examines the basic stages of the historical development of the administrative-territorial structure of the Greek-Catholic church, it also analyses peculiarities of emerging and development of eparchies, the most specific peculiarities of organizational structure of the Greek-Catholic metropolises in the period of 1918 and 1939.

Key words: *Greco-catholic church, arkhieparkhiya, metropolitan, bishop, dean's offices, spiritual seminary.*

УДК 94 (477.8) 19
ББК 63.3 (4 Укр) 6

Людмила Дрогомирецька

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1920–1939 рр.)

У статті розглядаються особливості формування ідейно-теоретичних засад українського кооперативного руху в Західній Україні в 1920–1939 рр. Доведено, що основою його ідеології була орієнтація на перетворення кооперативів в осередки українського національного руху, які повинні були забезпечити економічні підвалини самостійного розвитку нації і в такий спосіб підготувати українство до боротьби за національні ідеали й державну незалежність.

Ключові слова: *український кооперативний рух, ідеологія, ідейно-теоретичні засади української кооперації.*

Вивчення історії українського кооперативного руху як невід'ємної частини національного життя Західної України в 1920–1939 рр. викликає неабияке наукове та пізнавальне зацікавлення. Віддаючи належне науковцям С.Гелею, Т.Вісиній, С.Злупку, Р.Матейку, Р.Пастушенку, В.Плисюку, З.Струк, І.Танчину та ін., які доволі детально розглянули процес формування та організаційного розвитку системи українських кооперативних організацій, проаналізували господарську діяльність кооперативів, заува-